

**QUICKSCAN NATUUR RENOVATIE GEMAAL
LIESVELD-GRAAFLAND**

WATERSCHAP RIVIERENLAND

13 december 2013
077312261:C - Definitief
C02021.200004.0120

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Onderzoeksmethode	4
3	Wettelijk kader	5
3.1	Inleiding.....	5
3.2	Gebiedsbescherming	5
3.3	Soortbescherming	6
4	Huidige situatie	7
4.1	Gebiedsbeschrijving en ingreep (stap 2).....	7
4.2	Beschermde soorten (stap 3).....	8
4.2.1	Vaatplanten.....	8
4.2.2	Zoogdieren.....	8
4.2.3	Broedvogels	9
4.2.4	Amfibieën en reptielen.....	9
4.2.5	Vissen	9
4.2.6	Ongewervelden.....	10
5	Toetsing Flora- en Faunawet	11
5.1	Mogelijke gevolgen voor beschermde soorten (STAp 1).....	11
5.2	Toetsing aan de Flora- en Faunawet	11
5.3	Algemene zorgplicht en Schadebeperkende maatregelen (stap 4 en 5)	12
5.3.1	Maatregelen vanuit de Algemene zorgplicht.....	12
5.3.2	Schadebeperkende maatregelen	13
5.4	Mogelijkheden voor vrijstelling en ontheffing	13
6	Conclusies en aanbevelingen	15
6.1	Conclusies	15
6.2	Aanbevelingen	15
Bijlage 1	Literatuur	16
Bijlage 2	Flora- en Faunawet	17
Bijlage 3	Werkplan	21
Colofon		24

1

Inleiding

Aan de Molenweg te Groot-Amers bevindt zich het gemaal Liesveld-Graafland. Dit gemaal zal worden gesloopt en herbouwd. Voor iedere ruimtelijke ontwikkeling geldt dat deze moet worden getoetst aan natuurwetgeving. In 2008 is reeds een natuurtoets uitgevoerd in het kader van de geplande sloop en herbouw van het gemaal. Dit onderzoek betreft een update van de quickscan van 2008.

De Flora- en Faunawet bepaalt dat, wanneer plannen worden ontwikkeld voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting; het uitvoeren van werkzaamheden, het nodig is om vooraf te beoordelen of er mogelijk nadelige consequenties zijn voor beschermde inheemse plant- of diersoorten. De initiatiefnemer is hiervoor verantwoordelijk. Wanneer beschermde planten of dieren schade dreigen te ondervinden door de werkzaamheden, is mogelijk sprake van overtreding van de Flora- en Faunawet. Voor verschillende soorten geldt een algemene vrijstelling en in sommige gevallen kan door uitvoering van de gedragscode Flora- en Faunawet een vrijstelling worden verkregen.

Het gemaal ligt aan de watergang Liesveld dat deel uit maakt van de Ecologische Hoofdstructuur. Voor de sloop en herbouw van het gemaal is geen verandering van het bestemmingsplan noodzakelijk. Er hoeft dus niet getoetst te worden aan juridisch beschermde gebieden of er significante negatieve effecten optreden aan de vastgelegde doelstellingen door de uitvoering en gevolgen van de werkzaamheden. Echter wordt wel rekening gehouden met de doelen vanuit de Ecologische Hoofdstructuur in het advies. In deze toets is bepaald wat de risico's zijn van het uitvoeren van renovatie en eventuele sloop op eventueel aanwezige beschermde soorten, en welke juridische en praktische gevolgen hieraan verbonden zijn.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt kort weergegeven wat de werkwijze is geweest om de sloop en herbouw van het gemaal Liesveld- Graafland te toetsen aan de natuurwetgeving in Nederland. In hoofdstuk 3 worden kort de juridische kaders vermeld. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het plangebied, de werkzaamheden en de het voorkomen van beschermde soorten in het plangebied. De effecten en de toetsing van de effecten aan de natuurwetgeving wordt beschreven in hoofdstuk 5. In paragraaf 5.3 zijn de schade beperkende maatregelen benoemd, die samen met hoofdstuk 6, de conclusies en aanbevelingen, zorgen voor het natuurvriendelijk uitvoeren van de werkzaamheden. In bijlage 3 is het werkplan opgenomen.

2

Onderzoeksmethode

Het onderzoek naar de gevolgen voor beschermde soorten richt zich op de beantwoording van de vraag of door het uitvoeren van de sloop en herbouw van gemaal Liesveld-Graafland algemene verbodsbepalingen van de Flora- en Faunawet overtreden (dreigen te) worden en welke noodzakelijke maatregelen of procedurele stappen hieruit volgen. Voor deze rapportage zijn de volgende stappen uitgevoerd.

Inventarisatie

Voor de toetsing in 2008 zijn gegevens gebruikt vanaf 1990 tot 2005. De gebruikte gegevens zijn verzameld door het Waterschap Rivierenland. Het Waterschap heeft hiervoor bronnen geraadpleegd van onder andere Natuurbalans, Provincie Gelderland, Provincie Zuid-Holland, RAVON, bureau Waardenburg en verspreidinggegevens van verschillende ecologische atlanten. Deze gegevens, verzameld in de periode 1990-2005, zijn vastgelegd in een database bij het waterschap Rivierenland (1990 tot 2005). Daarnaast is het gemaal beoordeeld op de geschiktheid op het voorkomen van vleermuizen, gebouw bewonende vogels en muurplanten.

Voor deze update van de natuurtoets zijn de gegevens van de toetsing van 2008 gebruikt, is de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFB) geraadpleegd en is een veldbezoek uitgevoerd op 27 september 2013.

Beoordeling en toetsing

Bij de toetsing van het plan aan de Flora- en Faunawet is op een systematische wijze in een aantal stappen beoordeeld welke juridisch relevante gevolgen het plan heeft voor beschermde soorten. Bij de beoordeling van de effecten van het plan op de aanwezige soorten is eerst gekeken naar de invloeden die het plan heeft op de aanwezige leefmilieus: welke veranderingen in kwaliteit en areaal treden op door de verschillende activiteiten die aan het plan verbonden zijn (paragraaf 5.1).

Voor de geconstateerde (negatieve) gevolgen wordt onderzocht of ten aanzien van de in het gebied voorkomende beschermde soorten algemene verbodsbepalingen overtreden (dreigen te) worden (paragraaf 5.2). De soorten waarvoor geen effecten worden geconstateerd blijven verder buiten beschouwing.

Vervolgens wordt beschreven of er mogelijkheden zijn voor het vermijden of beperken van negatieve effecten, bijvoorbeeld door een goede planning, zorgvuldige uitvoering van werkzaamheden of het treffen van aanvullende beschermingsmaatregelen (paragraaf 5.3).

Tenslotte is beoordeeld of de wet uitzonderingsmogelijkheden (vrijstelling of ontheffing) biedt voor de eventueel geconstateerde strijdigheden met de algemene verbodsbepalingen, welke voorwaarden hieraan zijn verbonden en op welke wijze het plan aan deze voorwaarden kan voldoen (paragraaf 5.4).

3

Wettelijk kader

3.1 INLEIDING

De (juridische) bescherming van natuur in Nederland verloopt langs twee sporen:

- gebiedsbescherming: bescherming van specifieke natuurgebieden teneinde de daarin voorkomende soorten, habitats en ecosystemen in stand te houden;
- soortbescherming: integrale bescherming van soorten.

Doel van beide sporen is het behouden en versterken van de biodiversiteit, d.w.z. instandhouding van een rijke en gevarieerde flora en fauna met stabiele populaties van bij Nederland horen de soorten planten en dieren.

De Nederlandse wetgeving is de laatste jaren sterk veranderd, mede onder invloed van internationale verdragen en Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. Vanaf 2005 zijn deze internationale verplichtingen volledig verankerd in onze eigen wetgeving. Er zijn dan twee relevante juridische kaders voor afweging van het natuurbelang in ruimtelijke ordening, ontwikkeling en inrichting:

- de Natuurbeschermingswet 1998 voor gebiedsbescherming;
- de Flora- en Faunawet voor soortbescherming.

Naast de wettelijk bepaalde gebieds- en soortenbescherming is er ook beleid ontwikkeld voor de bescherming van natuur, zowel door het rijk, de provincies als veel gemeentes. Hierin zijn de hierboven genoemde twee sporen ook herkenbaar:

- ontwikkeling van de Ecologische hoofdstructuur, een samenhangend netwerk van bestaande en nieuwe natuurgebieden, verbonden door verbindingszones;
- bescherming van bedreigde soorten door middel van soortbeschermingsplannen.

3.2 GEBIEDSBESCHERMING

Het plangebied ligt bij stedelijk gebied van Liesveld in het beheersgebied van Waterschap Rivierenland. De watergang Liesveld is onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Doordat de activiteiten passen binnen de kaders van de Ecologische Hoofdstructuur hoeft er geen toetsing plaats te vinden. Echter moet er wel zorgvuldig worden gewerkt om natuurwaarden niet te schaden, dit aspect komt ook aan de orde in de Flora- en Faunawet onder de noemer zorgplicht.

Het plangebied ligt niet in of nabij Natura 2000-gebieden. De activiteiten behoeven daarom niet getoetst te worden aan het toetsingskader van de Natuurbeschermingswet 1998.

3.3 SOORTBESCHERMING

De Flora- en Faunawet regelt de bescherming van in het wild voorkomende dier- en plantensoorten. Hierbij staat het behoud van de gunstige staat van instandhouding van soorten centraal. Het soortenbeschermingsdeel van de Vogel- en Habitatrichtlijn is in de wet opgenomen.

De Flora- en Faunawet kent een zorgplicht die voor alle dieren geldt. Dit houdt in dat menselijk handelen geen nadelige gevolgen mag hebben voor diersoorten. Naast de zorgplicht kent de wet een aantal verbodsbepalingen die ervoor moeten zorgen dat in het wild levende soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. De wet kent een aantal tabellen en categorieën met plant- en diersoorten waarvoor een bepaald beschermingsregime geldt (tabel 1 t/m 3 en Vogels). Het is verboden planten te plukken, dieren te doden, te vangen of te verstoren die onder de wet vallen.

Het uitgangspunt van de wet is het 'Nee, tenzij'-principe. Dit betekent dat alles wat schadelijk is voor bedreigde soorten verboden is. Op dit verbod kan onder bepaalde voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken via een ontheffing of vrijstelling.

Met het gewijzigde Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (2005) is het beschermingsregime versoepeld. Voor de uitvoer van werkzaamheden in het kader van regulier beheer, gebruik en onderhoud en bij ruimtelijke ontwikkelingen geldt voor algemeen beschermde dier- en plantensoorten (tabel 1) een vrijstelling. Een uitgebreide uitleg over de wetgeving is te vinden in bijlage 2.

4

Huidige situatie

4.1 GEBIEDSBESCHRIJVING EN INGREEP (STAP 2)

Het gemaal Liesveld-Graafland ligt aan de watergang Liesveld en aan de Molenweg. Het waterschap Rivierenland is voornemens om het gemaal binnen haar beheersgebied te renoveren. Met de renovatie (of nieuwbouw) wordt beoogd de problemen ten aanzien van peilhandhaving in de peilgebieden Gelkenes-noord en Gelkenes-zuid op te lossen. Onderstaande foto geeft een impressie van het plangebied.

Figuur 1 Gemaal Liesveld-Graafland

Met de renovatie (sloop en herbouw) van het gemaal Liesveld-Graafland is er voldoende capaciteit om overtollig water tijdig van uit de polder te krijgen. Hiervoor wordt het oude gebouw gesloopt en op dezelfde locatie een zelfde type gebouw gebouwd. Daarnaast wordt het terrein van het gemaal opnieuw voorzien van verharding. Het gemaal is uitgerust met een vijzel, deze wordt ook vervangen voor een vijzel, waarbij het eerste stuk is overkapt om invallen van vissen te voorkomen. De mogelijkheden voor

vismigratie blijven gelijk. De vijzel zal met het oog op visvriendelijkheid worden voorzien van een overkapping en afgeronde schoepen ter hoogte van het tastpunt om vissterfte meer te voorkomen.

4.2 BESCHERMDE SOORTEN (STAP 3)

In deze paragraaf worden de soorten die mogelijk voorkomen in het plangebied en beschermd zijn onder de Flora- en Faunawet beschreven. Ook de status met betrekking tot de wettelijke bescherming is aangegeven. Daarbij wordt eveneens het beschermingsniveau aangegeven, dat bepaalt of ingrepen al dan niet met ontheffing worden toegestaan en dat vrijstelling geldt. Uitleg over de beschermingsniveaus is opgenomen in hoofdstuk 3.

4.2.1 VAATPLANTEN

In de graszone rondom het gemaal komen algemene plantensoorten voor zoals engels raaigras en gewone berenklaauw. Deze soorten indiceren (zeer) voedselrijke omstandigheden. Dergelijke omstandigheden zijn weinig geschikt voor beschermde soorten zoals orchideeën. Langs de oever is een redelijk ontwikkelde watervegetatie aanwezig met alleen algemene plantensoorten aangetroffen zoals riet, kranswier, pijlkruid en waterlelie. De aanwezigheid van beschermde vaatplanten kan op basis van het veldbezoek en gegevens uit de NDFD worden uitgesloten.

4.2.2 ZOOGDIEREN

Tijdens het veldonderzoek zijn geen zoogdieren aangetroffen. Algemene grondgebondensoorten zoals de egel, konijn en mol kunnen voorkomen evenals algemene muizensoorten zoals de veldmuis en de dwergmuis (alleen tabel 1). Andere beschermde soorten worden op basis van verspreidingsgegevens (NDFD), het ontbreken van geschikt habitat, de aanwezigheid van bebouwing en door verstoring door wegverkeer niet verwacht.

Soort(groep)	Juridische status
Egel	Tabel 1 (algemene soort, vrijstelling)
Konijn	Tabel 1 (algemene soort, vrijstelling)
Mol	Tabel 1 (algemene soort, vrijstelling)
Algemene muizen: veldmuis en dwergmuis	Tabel 1 (algemene soort, vrijstelling)

Vleermuizen

Rondom het plangebied zijn waarnemingen gedaan van vleermuizen. Het betreft waarnemingen van de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en de laatvlieger (NDFD). Alle vleermuizen zijn zwaar beschermd onder de Flora- en Faunawet (tabel 3/Bijlage IV van de Habitatrichtlijn). Er zijn geen waarnemingen bekend van vleermuizen in het gebouw van gemaal Liesveld-Graafland. Het gebouw bevat geen kieren en gaten die het voor vleermuizen mogelijk maken hier een verblijfplaats te vinden. Sporen van bewoning ontbreken eveneens. Daarbij is het type gebouw niet geschikt als verblijfplaats, door de afwezigheid van een constant (micro)klimaat, daar gebrek aan isolatie in de muren en het dak. De aanwezigheid van vleermuizen in het gebouw kan dan ook worden uitgesloten.

4.2.3 BROEDVOGELS

De oevers rondom het gemaal zijn geschikt voor broedende watervogels zoals meerkoet, waterhoen en fuut. Tijdens het veldbezoek werden nog niet volwassen meerkoeten in de watergang aangetroffen. Alle broedvogels zijn zwaar beschermd onder de Flora- en Faunawet.

Rondom het gebouw bevinden zich geen bomen die mogelijk geschikt zijn als nestgelegenheid voor algemene broedvogels van bos en struweel zoals kool- en pimpelmees. Tijdens het veldbezoek zijn tevens in het gebouw geen nesten van vogels met jaarrond beschermde nesten zoals gierzwaluwen en huismussen aangetroffen. De gladde dakbedekking en het ontbreken van dakgoten maakt het gebouw ongeschikt voor deze soorten. De aanwezigheid van nesten van vogels met jaarrond beschermde nesten en broedmogelijkheden voor algemene broedvogels van bos en struweel ontbreken.

Soort(groep)	Juridische status
Algemene watervogels (zoals meerkoet, waterhoen en fuut)	Vogels (zwaar beschermd), geen ontheffing mogelijk

4.2.4 AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Tijdens het veldbezoek zijn geen amfibieën aangetroffen. Echter, het habitat indiceert de aanwezigheid van algemene soorten zoals de kleine watersalamander, gewone pad, groene- en bruine kikker. In de directe omgeving van het gemaal zijn deze soorten waargenomen (NDFF). De aanwezigheid van andere zwaarder beschermde amfibieën kan op basis van het ontbreken van geschikt habitat en verspreidingsgegevens worden uitgesloten (Creemers en Van Delft, 2009; NDFF).

In de regio zijn waarnemingen bekend van de ringslang, met name ten noorden van de Lek en in het gebied richting Leerdam (NDFF). Door het ontbreken van waarnemingen is het niet waarschijnlijk dat de watergang onderdeel uitmaakt van het primair leefgebied van de ringslang. Wel is het mogelijk dat de soort de watergang gebruikt als doortrekroute naar geschikt leefgebied. De werkzaamheden hebben geen effecten op (het leefgebied van) de ringslang.

Soort(groep)	Juridische status
Algemene amfibieën : Bruine- en groene kikker, gewone pad en kleine watersalamander	Tabel 1 (algemene soort, vrijstelling)

4.2.5 VISSSEN

De watergang Liesveld vormt leefgebied voor algemene vissoorten zoals de ruisvoorn. Tijdens het veldbezoek is een school ruisvoorns waargenomen. De doorgaande watergang kenmerkt zich door een redelijk goed ontwikkelde watervegetatie en redelijk helder (schoon) water, belangrijke habitateisen van de beschermde bittervoorn en kleine modderkuiper. Waarnemingen van deze soorten in de directe omgeving van het gemaal ontbreken, echter in de regio zijn deze soorten wel aangetroffen (NDFF). De watergang vormt waarschijnlijk geen primair leefgebied van deze vissoorten, maar door de aanwezigheid van regionale waarnemingen kan het niet worden uitgesloten dat enkele exemplaren van de bittervoorn en kleine modderkuiper aanwezig zijn in de watergang.

Soort(groep)	Juridische status
Kleine modderkruiper	Tabel 2 (beschermde soort, gedragscode of ontheffingsplicht)
Bittervoorn	Tabel 3 (zwaar beschermde soort, altijd ontheffingsplichtig)

4.2.6 ONGEWERVELDEN

De aanwezigheid van beschermde ongewervelden, zoals vlinders en libellen, kan op basis van het ontbreken van geschikt habitat langs het gemaal, zoals heide en schraalgrasland en verspreidingsgegevens (o.a. www.vlindernet.nl; NDFF) worden uitgesloten.

De omgeving van de watergang zijn waarnemingen bekend van de platte schijfhoren (NDFF; www.anemoon.org). Deze soort heeft een voorkeur voor helder, stilstaand of zeer zwakstromend water met een rijke plantengroei. Vanwege de stroming nabij het gemaal is het habitat waarschijnlijk niet optimaal voor de soort. De aanwezigheid van de beschermde platte schijfhoren in de watergang kan op basis van verspreidingsgegevens echter worden uitgesloten. De werkzaamheden op en rondom het gemaal hebben geen invloed op de platte schijfhoren, effecten zijn op uit te sluiten.

5

Toetsing Flora- en Faunawet

5.1 MOGELIJKE GEVOLGEN VOOR BESCHERMDE SOORTEN (STAP 1)

De volgende activiteiten vinden plaats:

- Grond- en graafwerkzaamheden;
- Sloopwerkzaamheden: sloop van het gemaal;
- Bouw van een nieuw gemaal;
- Aanleg verharding rondom het nieuwe gebouw;
- Aan- en afvoer materiaal en materieel.

De mogelijke gevolgen voor beschermde soorten zijn:

- Door de werkzaamheden kunnen de verblijf- en voortplantingsplaatsen van algemene amfibieën en algemene grondgebonden zoogdieren mogelijk worden aangetast. Individuele dieren kunnen hierbij worden gedood of verwond.
- Door de werkzaamheden langs de watergang kunnen mogelijk broedende watervogels in de omgeving van het gemaal worden verstoord en hun nestplaatsen worden beschadigd/vernietigd.
- Door de werkzaamheden kunnen vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde ongewervelden (platte schijfhoren) en vissoorten (kleine modderkruiper en bittervoorn) mogelijk worden verstoord, vernield of beschadigd. Individuen kunnen hierbij worden gedood of verwond.
- De werkzaamheden langs de watergang kan mogelijk leiden tot verstoring van trekkende ringslangen. Omdat deze verstoring slechts tijdelijk is en in de omgeving voldoende alternatieve watergangen beschikbaar zijn, zal dit zeker niet leiden tot verstoring van de ringslang.

5.2 TOETSING AAN DE FLORA- EN FAUNAWET

In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de aanwezige of verwachte beschermde soorten in het plangebied en de verschillende verbodsovertredingen die mogelijk aan de orde zijn.

Tabel 1. Beschermde soorten, juridische status en de verbodsbepalingen die mogelijk overtreden worden door de werkzaamheden.

Beschermde soorten en Juridische status	Tab. 1 ^a	Tab. 2 ^b	Tab. 3	Vogels ^d	Art. 9 ²	Art. 11 ³	Art. 12 ⁴
Algemene amfibieën en grondgebonden zoogdieren	X				X	X	
Broedvogels: Watervogels zoals meerkoet, waterhoen en fuut				X	X	X	X
Kleine modderkruiper		X			X	X	
Bittervoorn			X		X	X	

^a Tabel 1: algemene soort, vrijstelling

^b Tabel 2: licht beschermde soort, gedragscode of ontheffingsplicht

^c Tabel 3: zwaar beschermde soort, altijd ontheffingsplichtig

^d Vogels: geen ontheffing mogelijk

¹ Het is verboden beschermde planten te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen

² Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

³ Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

⁴ Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

5.3 ALGEMENE ZORGPLICHT EN SCHADEBEPERKENDE MAATREGELEN (STAP 4 EN 5)

Overtreding van de verbodsbepalingen van de Flora- en Faunawet kan grotendeels worden voorkomen door het treffen van de volgende maatregelen. Onderstaande maatregelen zijn verwerkt in het werkplan (stap 6) (zie bijlage 3).

5.3.1 MAATREGELEN VANUIT DE ALGEMENE ZORGPLICHT

Algemene amfibieën en grondgebonden zoogdieren:

- Door de werkzaamheden die op het land en in het water plaatvinden in één richting uit te voeren kunnen de aanwezige dieren aan de werkzaamheden ontsnappen.

Broedvogels:

- Verstoring en mogelijke vernietiging/beschadiging van nestgelegenheden van watervogels kan voorkomen worden door de werkzaamheden uit te voeren buiten het broedseizoen (vanaf half juli tot half maart). Het broedperiode loopt globaal van half maart tot half juli. De Flora- en Faunawet kent echter geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het seizoen kan immers eerder beginnen of later eindigen. Het gaat erom of er een broedgeval aanwezig is.
- Indien gekozen wordt om tijdens het broedseizoen te werken dan moeten de oevers in de omgeving van het gemaal voorafgaand aan het broedseizoen ongeschikt gemaakt worden voor watervogels om te broeden (kort afmaaien van de vegetatie).

5.3.2 SCHADEBEPERKENDE MAATREGELEN

Vissen (kleine modderkruiper en bittervoorn):

- De watergang Liesveld is niet optimaal geschikt voor de kleine modderkruiper en de bittervoorn. Het is echter niet uitgesloten dat zich enkele exemplaren langs de oever bevinden. De werkzaamheden in de watergang zoals baggeren en het aanbrengen van blokkenmatten moeten buiten de voorplantingsperiode plaatsvinden en niet bij vorst. Dit is de meest gevoelige periode voor deze soorten. De voortplantingsperiode loopt van maart t/m augustus. Tijdelijke damwanden mogen wel worden aangebracht, omdat deze direct om de te maken constructies worden geplaatst.
- Direct voorafgaand aan het plaatsen van de damwand wordt de locatie met een schepnet gecontroleerd op de aanwezigheid van kleine modderkruipers. Bij verstoring kruipen deze vissen weg in de modder in plaats van weg te zwemmen. Aangetroffen individuen worden weggevangen en overgeplaatst naar geschikt leefgebied in de omgeving waar niet wordt gewerkt. De bittervoorn heeft voldoende ruimte om bij verstoring door het plaatsen van de damwand weg te zwemmen aangezien de watergang niet wordt afgesloten. Deze maatregel wordt uitgevoerd door een ter zake kundige.
- Na het plaatsen van de damwand wordt het water overgepompt in de watergang. Tijdens het leegpompen wordt visueel gecontroleerd op de aanwezigheid van (beschermd) vissen, waterplanten en andere diersoorten. De dieren worden gevangen en overgeplaatst naar de watergang. De drijvende waterplanten worden overgezet. Bij een laagje water van ongeveer 20 cm wordt de pomp tijdelijk stilgezet en de waterlaag en bodem wordt onderzocht op de aanwezigheid van vissen en andere dieren. Deze worden gevangen en teruggezet in de watergang. Deze procedure wordt herhaald op het moment dat het gemaalkoker en de ingedamde watergang droog komt te staan en wordt uitgevoerd door een ter zake kundige.

5.4 MOGELIJKHEDEN VOOR VRIJSTELLING EN ONTHEFFING

Negatieve gevolgen voor beschermde soorten kunnen grotendeels worden voorkomen door de bovengenoemde maatregelen te treffen. Niet alle schade is echter te voorkomen. Voor een aantal soorten kunnen verbodsbepalingen worden overtreden. De Flora- en Faunawet biedt mogelijkheden om uitzonderingen te maken op de verbodsbepalingen via vrijstellingen en ontheffingen. Hieronder wordt aangegeven voor welke soorten dit van toepassing is.

Tabel 1 (algemene amfibieën en grondgebonden zoogdieren)

Voor alle algemeen beschermde soorten (tabel 1) geldt een algemene vrijstelling, mits de gunstige staat van instandhouding van de soort niet wordt aangetast. De geplande werkzaamheden tasten de gunstige staat van instandhouding van de genoemde soorten niet aan. De algemene zorgplicht is wel van toepassing. Dit houdt in dat bij menselijk handelen voldoende zorg in acht wordt genomen voor de in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving. Ook mag men het welzijn van dieren niet onnodig aantasten en dieren onnodig laten lijden.

Tabel 2 (kleine modderkruiper)

Wanneer volgens een goedgekeurde gedragscode Flora- en Faunawet wordt gewerkt, geldt een vrijstelling voor het overtreden van verbodsbepalingen ten aanzien van tabel 2 soorten. Een ontheffingsaanvraag is dan niet aan de orde (zie onder).

Tabel 3 bijlage 1-soort (bittervoorn)

Voor deze soort kan in het kader van ruimtelijke ontwikkeling een ontheffing worden aangevraagd bij het bevoegd gezag. Wel moet in het kader van de alternatievenafweging het optreden van negatieve effecten

zoveel mogelijk worden voorkomen, door het treffen van de maatregelen, zoals genoemd in de vorige paragraaf.

Uitvoer werkzaamheden volgens de schade beperkende en zorgplicht maatregelen

Met de uitvoer van de maatregelen beschreven in paragraaf 5.3 worden de soorten uit tabel 2 en 3 niet beïnvloed door de werkzaamheden aan het gemaal Liesveld-Graafland. Indien niet wordt gewerkt volgens de beschreven maatregelen uit paragraaf 5.3 dan moet er een ontheffing worden aangevraagd voor de soorten uit tabel 2 en 3. De maatregelen benoemd in paragraaf 5.3 zijn opgesteld aan de hand van de 'Richtlijn Implementatie gedragscode Flora- en Fauna voor Waterschappen'. Het uitvoeren van de werkzaamheden volgens de gedragscode en paragraaf 5.3 is zodanig beschreven dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt. Door op deze wijze te werken worden populaties van (beschermde) soorten op een duurzame wijze in stand gehouden binnen het beheersgebied van Waterschap Rivierenland.

6

Conclusies en aanbevelingen

6.1 CONCLUSIES

Uit de Natuurtoets voor de uitvoer van de werkzaamheden aan het gemaal Liesveld-Graafland komen de volgende conclusies naar voren:

- In het plangebied komen algemeen beschermde soorten (tabel 1) en licht beschermde soorten (tabel 2) voor.
- Schade aan deze soorten kan grotendeels worden voorkomen door te werken volgens de maatregelen beschreven in paragraaf 5.3. Voor de overtredingen van verbodsbepalingen die alsnog optreden geldt een vrijstelling, mits gewerkt wordt volgens de gedragscode Unie van Waterschappen.
- In het plangebied komen mogelijk beschermde soorten (tabel 3) van de Flora- en Faunawet voor, waaronder de zwaar beschermde e bittervoorn. Voor deze soort geldt geen vrijstelling op basis van de gedragscode. Door te werken volgens de schade beperkende maatregelen beschreven in paragraaf 5.3 wordt schade aan deze soorten zoveel mogelijk voorkomen en hoeft er geen ontheffing te worden aangevraagd.
- Voor broedvogels geldt dat er voor ruimtelijke ontwikkelingen geen ontheffing kan worden verleend. Schade aan broedvogels moet te allen tijde worden voorkomen. Dit is mogelijk door de werkzaamheden buiten het broedseizoen plaats te laten vinden (globaal vanaf half juli tot half maart). Indien tijdens het broedseizoen moet worden gewerkt dan gelden de maatregelen beschreven in paragraaf 5.3.
- Indien er wordt gewerkt volgens het werkplan (zie bijlage 3) dan hoeft er geen ontheffing (stap 7) te worden aangevraagd.

6.2 AANBEVELINGEN

- De werkzaamheden voor de sloop en herbouw van het gemaal worden uitgevoerd volgens de maatregelen beschreven in paragraaf 5.3/werkplan .
- Voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden wordt de maatregelen uit paragraaf 5.3/werkplan uitgelegd en wat de inhoud daarvan is. Tevens wordt er uitleg gegeven over de achtergrond van de werkprotocollen en waarom deze werkwijze gevolgd moet worden.
- De maatregelen beschreven in dit rapport zijn uitgewerkt in een werkplan (zie bijlage 3) en werkt aanvullend (met verplichtend karakter) op de maatregelen beschreven in de 'Richtlijn Implementatie gedragscode Flora- en fauna voor waterschappen'. Het werkplan dient tijdens de werkzaamheden altijd aanwezig te zijn (zie bijlage 3).
- In het nieuwe gebouw zijn vanuit het wettelijk kader geen verblijfplaatsen voor vleermuizen en huismussen nodig. In relatie met het kader duurzaamheid en/of biodiversiteit is dit echter wel aan te bevelen.

Bijlage 1   Literatuur

Creemers, R. C.M. en J.J.C.W. van Delft (2009). De amfibieën en reptielen van Nederland - Nederlandse fauna 9. Stichting RAVON, Leiden

Hoogeboom, D. (2011) Verspreidingsatlas van de Zoogdieren van Noord-Holland, Landschap Noord-Holland, Castricum

Ministerie van LNV (zj.). Buiten aan het werk. Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! Ministerie van LNV, Den Haag

Ministerie van LNV (zj.). Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en Faunawet ruimtelijke ingreep (Dienst Regelingen), Den Haag.

Ministerie van LNV (zj.). Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en Faunawet (Dienst Regelingen), Den Haag

¹Ministerie van E,L&I (2011). Soortenstandaard Bittervoorn (Dienst Regelingen), Den Haag

²Ministerie van E,L&I (2011). Soortenstandaard Kleine modderkruiper (Dienst Regelingen), Den Haag

Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) Natuurloket, Wageningen

Prudon, B. en Gorter, D., 2013. Richtlijn implementatie Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen. Uitwerking voor Waterschap Rivierenland.

Websites:

www.anemoon.org

www.symbiosys.alterra.nl

www.wilde-planten.nl

www.vlindernet.nl

www.libellennet.nl

www.vleermuis.net

www.ravon.nl

www.zoogdieratlas.nl

www.zoogdiervereniging.nl

Bijlage 2 Flora- en Faunawet

De Flora- en Faunawet (2002) regelt de bescherming van in het wild voorkomende planten en dieren. In de wet is onder meer bepaald dat beschermde dieren niet gedood, gevangen of verontrust mogen worden en beschermde planten niet geplukt, uitgestoken of verzameld (algemene verbodsbepalingen, artikelen 8 t/m 12). Bovendien dient iedereen voldoende zorg in acht te nemen voor alle in het wild levende planten en dieren (algemene zorgplicht, artikel 2). Daarnaast is het niet toegestaan om de directe leefomgeving van soorten, waaronder nesten en holen, te beschadigen, te vernielen of te verstoren.

De Flora- en Faunawet heeft dan ook belangrijke consequenties voor ruimtelijke plannen. De interpretatie van de wet is in 2009 aangescherpt. Deze aanscherping is in onderstaande uitleg opgenomen.

In het kader van de Flora- en Faunawetgeving geldt dat alle dieren en planten een zekere mate van bescherming genieten, op basis van hun intrinsieke waarde. In artikel 2 van de Ffwet staat dat iedereen voldoende zorg in acht dient te nemen voor de in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving. Ook mag men het welzijn van dieren niet onnodig aantasten en dieren onnodig laten lijden. Deze algemene zorgplicht geldt voor alle in het wild levende dier- en plantensoorten, ook voor de soorten die niet als beschermde soort aangewezen zijn onder de Flora- en Faunawet.

De Algemene Zorgplicht is een aanvulling op de algemene verbodsbepalingen die uitsluitend betrekking hebben op beschermde soorten. Het artikel biedt de mogelijkheid om op te treden tegen ongewenste handelingen jegens beschermde dieren en planten, welke niet nadrukkelijk in één van de verbodsbepalingen zijn genoemd. Er bestaat geen wettelijke sanctie op overtreding. Wel kunnen activiteiten door de Algemene Inspectiedienst (AID) worden stilgelegd.

De algemene verbodsbepalingen, die handelingen die het voortbestaan van planten en diersoorten in gevaar kunnen brengen verbieden, is een belangrijk onderdeel van de Flora - en faunawet. Deze verboden zorgen ervoor dat in het wild levende soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. De belangrijkste, voor ruimtelijke plannen relevante wettelijke bepalingen staan hieronder genoemd.

ALGEMENE VERBODSBEPALINGEN FLORA - EN FAUNAWET (ARTIKEL 8 T/M 12)

Artikel 8. Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11. Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12. Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Overtreding van de verbodsbepalingen van de Flora- en Faunawet zonder juiste ontheffing of het nemen van schade beperkende maatregelen kan leiden tot handhaving van de AID of DLG. Zij kunnen proces-verbaal opmaken en het werk stilleggen. Overtredingen van de Flora- en Faunawet worden beschouwd als 'economisch delict' en kunnen als zodanig ook beboet worden.

Bij ruimtelijke plannen, met mogelijke gevolgen voor beschermde planten en dieren, is het verplicht om vooraf te toetsen of deze kunnen leiden tot overtreding van algemene verbodsbepalingen. Wanneer dat

het geval dreigt te zijn, moet onderzocht worden of er maatregelen genomen kunnen worden om dit te voorkomen of om de gevolgen voor beschermde soorten te verminderen. Onder bepaalde voorwaarden geldt een vrijstelling, wordt door het ministerie van EZ goedkeuring gegeven aan de schadebeperkende maatregelen, of is het mogelijk van de minister van EZ ontheffing van de algemene verbodsbepalingen te krijgen voor activiteiten op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Ten aanzien van de criteria die voor vrijstellingen en ontheffingen gelden, kunnen verschillende groepen soorten worden onderscheiden. Deze groepen worden benoemd in het "Besluit van 28 november 2000 houdende regels voor het bezit en vervoer van en de handel in beschermde dier- en plantensoorten", kortweg genoemd "Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten". Dit besluit heeft de status van een AMvB. Onderstaande heeft betrekking op vrijstellingen en ontheffingen voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Voor andere activiteiten gelden andere regels die hier niet genoemd worden omdat ze niet van belang zijn.

Tabel 1 – Algemene soorten

Algemene vrijstelling van de verboden 8 tot en met 12, wel zorgplicht, m.u.v. artikel 10

Tabel 2 – overige soorten

Vrijstelling mogelijk, mits gebruik wordt gemaakt van een door de minister goedgekeurde gedragscode; anders ontheffing noodzakelijk (toetsing aan gunstige staat van instandhouding en zorgvuldig handelen). Eventueel mitigatie- en compensatieplicht. Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen. Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag, m.u.v. artikel 10.

Tabel 3 – Soorten van bijlage 1 van de AMvB

Voor volgens art 75 lid 6 bij AMvB aangewezen soorten geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt, ook wanneer wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ontheffing voor het overtreden van verbodsbepalingen kan alleen verleend worden wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- er sprake is van een bij AMvB bepaald belang. Voor deze groep is per AMvB bepaald dat een ontheffing verleend kan worden (met inachtneming van het voorgaande) bij:
- dwingende reden van groot openbaar belang;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (zolang er geen sprake is van benutting of gewin) van de beschermde soort;
- enkele andere redenen die geen verband houden met ruimtelijke ontwikkeling, zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkomen van ernstige schade;
- er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
- er zorgvuldig wordt gehandeld.

Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen. Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag.

Tabel 3 – soorten op Bijlage IV van de Habitatrictlijn

Voor volgens art 75 lid 6 aangewezen soorten die voorkomen op bijlage IV van de Habitatrictlijn geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt, ook wanneer wordt gewerkt volgens een

goedgekeurde gedragscode, geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ontheffing voor het overtreden van verbodsbepalingen kan alleen verleend worden wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- er sprake is van een bij AMvB bepaald belang. Voor deze groep is bij AMvB bepaald dat een ontheffing verleend kan worden (met inachtneming van het voorgaande) bij:
  - dwingende reden van groot openbaar belang¹
  - enkele andere redenen die geen verband houden met ruimtelijke ontwikkeling, zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkomen van ernstige schade;
  - er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
  - er zorgvuldig wordt gehandeld.

Ook kan door het ministerie een beschikking worden afgegeven waarin goedkeuring wordt gegeven voor maatregelen ter voorkoming van het overtreden van verbodsbepalingen (EZ hanteert nu de term “Positieve Afwijzing”). Deze goedkeuring heeft de vorm van een afwijzing van de ontheffingsaanvraag.

Vogels

Vanwege de bepalingen in de Europese Vogelrichtlijn, die overgenomen zijn in de Flora- en Faunawet, geldt er voor vogels een afwijkend beschermingsregime. Uit recente uitspraken van de ABRvS blijkt dat de manier waarop in Nederland tot voor kort werd omgegaan met ontheffingen voor vogels in strijd is met de Europese Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn staat een ontheffing alleen toe wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing is;
- er tevens sprake is van één van de volgende belangen
  - bescherming van flora en fauna;
  - veiligheid van luchtverkeer;
  - volksgezondheid en openbare veiligheid.

Dit betekent dat voor het verstoren van broedende vogels, hun eieren of jongen slechts in uitzonderlijke gevallen ontheffing kan worden verleend voor een ruimtelijke ingreep, namelijk als voldaan is aan het bovenstaande. In de praktijk betekent dit dat voor vogels gestreefd moet worden naar het voorkomen van het overtreden van verbodsbepalingen. In veel gevallen kan overtreding van verbodsbepalingen worden voorkomen door (versturende) werkzaamheden buiten het broedseizoen (de perioden dat het nest in gebruik is voor het broeden of grootbrengen van jongen) aan te laten vangen.

Binnen de groep van vogels zijn er soorten waarvan het nest wordt aangemerkt als een zogenaamde “vaste rust- of verblijfplaats”. Dergelijke verblijfplaatsen zijn jaarrond beschermd onder artikel 11 van de algemene verbodsbepalingen, en vormen de meest streng beschermde groep. Vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels zijn aangewezen in de “aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten” (Ministerie van LNV, 2009) en bestaan uit de categorieën van vogelsoorten opgenomen in onderstaande tabel 2.2.

¹ Nb: voor deze groep kan er geen ontheffing worden verleend op basis van het belang “ruimtelijke ontwikkeling en inrichting”. Volgens de AMvB kan dit wel, echter recente uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) laten zien dat de AMvB op dit punt een onjuiste implementatie van de Europese Habitatrichtlijn is.

Vogels	
Categorie	Type verblijfplaatsen
Categorie 1	Vaste rust- en verblijfplaatsen; nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
Categorie 2	Nesten van koloniebroeders; nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn, of afhankelijk van bebouwing of biotoop
Categorie 3	Honkvaste broedvogels en vogels afhankelijk van bebouwing; nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn, of afhankelijk van bebouwing of biotoop
Categorie 4	Vogels die zelf niet in staat zijn een nest te bouwen; vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen
Categorie 5	Niet jaarrond beschermd, inventarisatie gewenst; nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Tabel 2 Categorieën broedvogels

Of voor het (buiten het broedseizoen) wegnemen van jaarrond beschermd vaste rust- en verblijfplaatsen een ontheffing noodzakelijk is, dient te worden vastgesteld met behulp van een zogenaamde omgevingscheck². Daarnaast is de noodzaak tot een ontheffing mede afhankelijk van de mogelijkheid tot het beperken (inclusief het aanbieden van vervangende nestgelegenheid) van negatieve effecten.

Wanneer plannen worden ontwikkeld voor ruimtelijke ingrepen of voornemens ontstaan om werkzaamheden uit te voeren, dient vooraf goed te worden beoordeeld of er mogelijke nadelige consequenties voor beschermde inheemse soorten zijn. In beginsel is daarvoor de initiatiefnemer zelf verantwoordelijk.

² Een deskundige dient vast te stellen of er in de omgeving voldoende gelegenheid is voor de soort om zelfstandig een vervangend nest te vinden.

Bijlage 3   Werkplan

Dit werkplan moet ecologisch schade aan beschermde soorten onder de Flora- en Faunawet tijdens de werkzaamheden ten behoeve van de renovatie van het gemaal Liesveld-Graafland (sloop en herbouw). Het werkplan dient gedurende de werkzaamheden altijd op de werklocatie aanwezig te zijn.

Stap 1. Beschrijving type werk

De volgende activiteiten vinden plaats:

- Grond- en graafwerkzaamheden;
- Sloopwerkzaamheden: sloop van het gemaal;
- Bouw van een nieuw gemaal;
- Aanleg verharding rondom het nieuwe gebouw;
- Aan- en afvoer materiaal en materieel.

Stap 2. Plangebied

Het gemaal Liesveld-Graafland ligt aan de watergang Liesveld en aan de Molenweg. Onderstaande foto geeft het plangebied weer.

Figuur 2 Gemaal Liesveld-Graafland

Stap 3. Verspreiding gegevens

Voorkomende beschermde soorten	Functionaliteit plangebied
Algemene diersoorten zoals mol, (spits-) muizen, gewone pad, kleine watersalamander	De schuine begroeide oevers nabij het gemaal Liesveld-Graafland vormen mogelijk leefgebied (voortplanting, rust- en verblijfplaatsen) voor algemene diersoorten, zoals hiernaast genoemd. Ten aanzien van de bescherming is de algemene zorgplicht van toepassing (zie boven).
Broedvogels: algemene watervogels zoals meerkoet, waterhoen en fuut	De oevervegetatie langs de watergang Liesveld vormt mogelijk het leefgebied (voortplanting, rust- en verblijfplaatsen) voor algemene vogelsoorten, zoals hiernaast genoemd.
Vissen: kleine modderkruiper en bittervoorn	De watergang Liesveld vormt mogelijk het leefgebied (voortplanting, rust- en verblijfplaatsen) voor de kleine modderkruiper en de bittervoorn. De Watergang is niet optimaal geschikt voor de soorten. Het is echter niet uitgesloten dat zich enkele exemplaren langs de oever bevinden.

Stap 4 en 5. Maatregelen vanuit de algemene zorgplicht en schade beperkende maatregelen**Aandachtspunt**

- Voor alle in het wild levende planten en diersoorten geldt de algemene zorgplicht. Dit houdt in dat flora en fauna worden gerespecteerd. Het doden, verontrusten en/of beschadigen van alle aanwezige wilde flora en fauna dient zo veel mogelijk te worden voorkomen.
- Dit werkprotocol werkt aanvullend (met verplichtend karakter) op de maatregelen die reeds zijn beschreven in 'Richtlijn Implementatie gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen'.

Verplichte maatregelen	
Algemene maatregelen (in het kader van de zorgplicht)	Grondgebonden zoogdieren en amfibieën: ▪ De werkzaamheden die op het land en in het water plaatsvinden, worden in één richting uitgevoerd zodat de aanwezige dieren aan de werkzaamheden kunnen ontsnappen.
Watervogels	▪ Verstoring en mogelijke vernietiging/beschadiging van nestgelegenheden van watervogels wordt voorkomen door de werkzaamheden uit te voeren buiten het broedseizoen (dus vanaf half juli tot half maart). Dit is slechts een indicatie. De Flora- en Faunawet kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het seizoen kan immers eerder beginnen of later eindigen. Het gaat erom of er een broedgeval aanwezig is. ▪ Als werkzaamheden toch tijdens het broedseizoen moeten worden uitgevoerd dan moet de vegetatie langs de oevers van het gemaal kort worden afgemaaid zodat het gebied ongeschikt is voor watervogels om te broeden.
Kleine modderkruiper en bittervoorn	▪ De werkzaamheden in de watergang moeten buiten de voorplantingsperiode van vissen plaatsvinden en niet bij vorst. Dit is de meest gevoelige periode voor deze soorten. De voortplantingsperiode loopt van maart t/m augustus. ▪ Buiten bovenstaande gevoelige periode van vissen (en broedvogels) wordt het gedeelte van de watergang waar gewerkt gaat worden afgezet met een tijdelijke damwand. ▪ Direct voorafgaand aan het plaatsen van de damwand wordt de locatie met een schepnet gecontroleerd op de aanwezigheid van kleine modderkruipers. Bij

	verstoring kruipen deze vissen weg in de modder in plaats van weg te zwemmen. Aangetroffen individuen worden weggevangen en overgeplaatst naar geschikt leefgebied in de omgeving waar niet wordt gewerkt. De bittervoorn heeft voldoende ruimte om bij verstoring door het plaatsen van de damwand weg te zwemmen aangezien de watergang niet wordt afgesloten. ▪ Na het plaatsen van de damwand wordt het water overgepompt in de watergang. Tijdens het leegpompen wordt visueel gecontroleerd op de aanwezigheid van (beschermde) vissen, waterplanten en andere diersoorten. De dieren worden gevangen en overgeplaatst naar de watergang. De drijvende waterplanten worden overgezet. Bij een laagje water van ongeveer 20 cm wordt de pomp tijdelijke stilgezet en de waterlaag en bodem wordt onderzocht op de aanwezigheid van vissen en andere dieren. Deze worden gevangen en teruggezet in de watergang. Deze procedure wordt herhaald op het moment dan het gemaalkoker en de ingedamde watergang droog komt te staan. ▪ Voor het wegvangen en verplaatsen van dieren en waterplanten wordt een ecologisch ter zake kundige ingeschakeld.

Onvoorziene omstandigheden	Wanneer tijdens de werkzaamheden onverwacht juridisch beschermde soorten worden aangetroffen, dan worden de werkzaamheden ter plaatse stilgelegd. Er wordt onmiddellijk telefonisch contact opgenomen met onderstaande deskundige. Ter plaatse wordt bepaald op welke wijze de werkzaamheden kunnen worden hervat.
Ecologische begeleiding door ter zake kundige ecooloog	Indien bovenstaande maatregelen worden gehanteerd, wordt schade op beschermde soorten voorkomen. Tijdens de werkzaamheden is de ecooloog telefonisch bereikbaar, zodat in het geval van onvoorziene situaties direct om advies kan worden gevraagd. Judith Bosman – werkzaam als ecooloog bij ARCADIS 06-27060905 / Judith.bosman@arcadis.nl³

³ Een ter zake kundige ecooloog is, volgens het ministerie van EZ (bevoegd gezag Flora- en Faunawet), een persoon die:

1. Op HBO of universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie en/of ;
2. Als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het netwerk Groene Bureaus en/of;
3. Zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (als VZZ, RAVON, Vogelbescherming, Vlinderstichting, Natuurhistorisch genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, VOFF, SOVON, etc.)

Colofon

QUICKSCAN NATUUR RENOVATIE GEMAAL LIESVELD-GRAAFLAND

OPDRACHTGEVER:

Waterschap Rivierenland

STATUS:

Definitief

AUTEUR:

Drs. J. Bosman

GECONTROLEERD DOOR:

Ing. B.J. Wesselink

VRIJGEGEVEN DOOR:

Ing. B.J. Wesselink

13 december 2013

077312261:C

ARCADIS NEDERLAND BV
Polarisavenue 15
Postbus 410
2130 AK Hoofddorp
Tel 023 5668 411
Fax 023 5611 575
www.arcadis.nl
Handelsregister 09036504

©ARCADIS. Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbenden niets uit dit document worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, digitale reproductie of anderszins.